

Luc Ferry (1993): *Uusi ekologinen järjestys. Puu, eläin, ihminen*. Expertise, Espoo, 230 s.

Ranskan turvallisuuspalvelun jäsenet upottivat eräässä Uuden-Seelannin satamassa olleen Greenpeacen laivan, joka oli lähdössä vastustamaan Ranskan Tyynenmeren atolleilla suorittamia ydinkokeita. Nyt Ranskasta ilmaantuu uusi haastaja radikaalille ekologiselle liikkeelle, filosofi Luc Ferry. Kirjassaan *Uusi ekologinen järjestys*, joka on saatu suomen kielelle vuosi sen ilmestymisestä ranskaksi, Ferry arvostelee voimakkaasti eräitä ympäristöeettisiä ja -poliittisia suuntauksia. Hän keskittyy lähinnä eläinoikeuksien puolustajien ja syväekologisten näkemysten arvioimiseen. Hän lähestyy näitä suuntauksia kahdesta näkökulmasta; ensinnäkin historiallisesta näkökulmasta, jolloin hän määrittelee ne valistusfilosofiaan pohjautuvan humanismin kannalta vieraiksi ja vastakkaisiksi; toiseksi teoreettisesta näkökulmasta, jonka kannalta hän arvioi ne moraalisesti arveluttaviksi ja perusteettomiksi opeiksi. Käydessään läpi näitä näkemyksiä Ferry muotoilee oman kompromissihakuisen tavoitteensa, joka on ympäristöhaasteet vakavasti ottava demokraattinen liberalismi.

Kirja jakautuu kahteen pääluokkaan. Ensimmäisessä luvussa tarkastellaan eläinten moraalista ja metafysisistä luonnetta. Ferry paneutuu erityisesti Peter Singerin utilitaristiselle teorialle rakentuvan eläinetiikan ongelmiin. Toisessa luvussa arvioidaan syväekologiaa ja sen pohjalta virinnetä erilaisia ympäristöfilosofisia suuntauksia.

Australialaisfilosofi Singer – jonka teos *Oikeutta eläimille* ilmestyi vast'ikään myös suomeksi – väittää, että eläimet ovat tuntoisia ja että eläinten kokemat kärsimyksen ja nautinnon tuntemukset ovat moraalisesti merkittäviä asioita siinä missä ihmisen vastaavat kokemukset. Ferry tulkitsee niin Singerin kuin myös muidenkin eläinten oikeuksia puolustavien ihmisten vaativan, että eläimet tulisi tunnustaa oikeudelliseksi henkilöiksi.

Hänen pääallimmaisena pyrkimyksenään näyttää olevan uskotella, että eläinten oikeuksien tai moraalisoikeudellisen aseman tunnustamisesta seuraa se, että ne määritellään täysimääräisesti juridisiksi persooniksi ja samalla tavoin vastuullisiksi omista teoistaan kuin aikuiset ihmiset. Ferryn tulkinta eläinten moraalisen merkityksellisyyden tunnustamisesta on väärä ja perusteeton. Niin ympäristöetiikassa kuin eläinetiikassa on tyypillistä ja mielestäni hyvin oikeutettua tehdä ero moraalisten toimijoiden ja moraalisen toiminnan kohteiden. Vain edelliset voivat olla vastuullisia olentoja jälkimmäisten ollessa olentoja, joita voidaan kohdella oikein tai väärin mutta jotka itse eivät voi tehdä mitään mikä on moraaliperi-

aatteiden vastaista. Ei kai lasten oikeuksien tunnustamisestaan seuraa, että lasten tulisi joutua syytetyksi tekemistään virheistään, vaan pelkästään se, ettei lapsia saa kohdella väärin. Eläinten ja muiden uusien oikeussubjektien asema olisi ja itse asiassa onkin lukuisten valtioiden lainsäädännössä samanlainen. Ferryn näkemys ihmisestä olentona, jolla on »mahdollisuus vapautua omasta luonnostaan, jopa taistella sitä vastaan» (s. 177), on täysin yhteensopiva sen tunnustamisen kanssa, että eläimet ja kasvit voivat olla itsessään moraalisesti merkityksellisiä olentoja.

Ferryn teos on nokkela. Hän osoittaa monia yhtäläisyyksiä vaaralliseksi noteeramiensa vihreiden ääriajusten ja hylättävien ajatusten, kuten natsismin, tai naurettavien tapahtumien, kuten eläinoikeudenkäyntien, välillä. Suomessakin keskustelua on herättänyt väite, että natsismin ja luonnon kunnioituksen etiikan välillä on samantaisia piirteitä. Ferry luonnehtii yhtäläisyyksiä sattumanvaraiseksi toteamalla, että monet natsien suurhankkeet ovat myös demokratian nykypäivää. Esimerkkinä olkoon moottoriteiden rakentaminen. Kuitenkin askel askeleelta Ferry tuo retorisilla tai oikeastaan kerronnallisilla ratkaisuilleen esille ympäristöeettisten näkemysten tuomitavuuden, vaarallisuuden ja jopa typeryyden, sillä luki- ja löytää koko joukon natsismin ja äärivihreyden yhtäläisyyksiä. Miksi hän ei tuo yhtä usein ja yhtä piikikkään ironisesti vastaavia yhtäläisyyksiä teknologiaan nojaavan kapitalistisen demokratian ja natsismin välillä? Ferry uskoo, että jos »luonnon oikeuksien vaatimus viedään luonnon korottamiseksi oikeushenkilöksi, samalla hylätään demokratia sellaisena kuin se periytyy ihmis-oikeuksien julistuksesta ja ilmenee liberaalisosiaalidemokraattisena yhteiskuntinamme» (s. 193). Mielestäni hänen pelkonsa on tarpeeton, jos havaitsemme sen virheen minkä hän tekee tässä yhteydessä sotkemalla moraalisen toimijuuden moraalisen toiminnan kohteena olemiseen. Se, miten ihmiset päättävät keskinäisistä suhteistaan, ei vaadi, että eläinten tai kasvien tarvitsisi päästä mukaan tähän päätöksentekoon muuten kuin ottamalla ne ja niiden tarpeet huomioon. Mutta Ferry ei tästä huolimatta hyväksy ekosentristä arvoteoriaa, koska se »antaa luonnolle liikaa painoa» (s. 193).

Ferryn teos on ensisijaisesti syväekologian ja eläinoikeusteorioiden kritiikkiä. Toki hän esittää positiivisia ajatusmalleja, kuten reformistisen liberalismien, mutta ne jäävät varsin avoimiksi ja perinteisiksi. Hän ei pohdi esimerkiksi sitä mahdollisuutta, että myös antroposentrisen teorian pohjalta, jossa viitataan vain ihmisen intresseihin, on täysin mahdollista rakentaa jonkinlainen ekotalitaristinen yhteiskuntamalli. Tämän oikeutus voisi perustua tosina pidettyihin maailmantilaa koskeviin uskuksiin esimerkiksi ekokriisin syvyydestä ja vakavuudesta, jolloin olisi rajoitettava ihmislajin säilymisen nimissä joitakin perinteisiä vapauksia.

Ferry ei kuitenkaan ole pessimisti esimerkiksi Linkolan ja von Wrightin tavoin, vaan hän uskoo ekologisten ongelmien ratkeavan joidenkin uudistusten avulla. Ensinnäkin hän luottaa tieteellis-tekniseen edistykseen, joka

kykenee ratkaisemaan ne ongelmat mitkä se itse tuottaa: »On enemmän kuin todennäköistä, että tieteen ja tekniikan kehittymisen avulla ratkaisemme ympäristöetiikkaan liittyvät kysymykset» (s. 191). (Moraalifilosofisesti tämä lause on kummallinen; ymmärrän väitteen teknologian mahdollisuuksista ekologisten ongelmien ratkaisemisessa, mutta teoreettisen ajattelun synnyttämät kysymykset eivät ratkea tällä tavoin, ne voivat korkeintaan muodostua epäajankohtaisiksi.)

Toiseksi Ferry pyrkii hahmottamaan jonkinlaista välittävää kantaa perinteisen luontoa halveksivan antroposentrismen ja syväekologian puolustaman luonnon kunnioituksen etiikan välille ja saamaan ekologian »demokratian kehyyksiin» (s. 192). Tämä pyrkimys on itsestään selvästi oikeutettu ja tarpeellinen. Mutta en siltikään ymmärrä väitettä, että muiden eliölajien ja elonkehän itseisarvon tunnustamisesta seuraa ihmisviha. Useissa tapauksissa argumentit luonnon, kaikkien eliöiden tai vain eläinten arvosta perustuvat siihen objektivistiseen oletukseen, että ihminen on itessään arvokas olento. (Tätä metaettistä näkemystä ei Ferrykään voi kiistää puolustaessaan liberalismia ja ihmisoikeuksia, vaikka puhuukin arvosubjektivismiin puolesta luonnon kohdalla – s. 196–97.) Mutta koska, ympäristöetikkojen argumentti jatkuu, luonnon olentojen ja ihmisten välillä on olennaisia yhtäläisyyksiä, on luonnon olentojen sulkeminen itseisarvoisten olentojen valtakunnasta perusteetonta – argumentointi on siten analogista. Ferry ei usko tähän samuuteen. Hänen katsomuksensa on tyystin toisenlainen: syväekologien ihmisviha perustuu siihen, ettei ihminen ole sitä mitä he pitävät arvokkaana eli luonnon-tilassa olevaa luontoa. Ihminen on sen sijaan olento, joka tuhoaa tätä arvokasta luontoa ja näin ollen ansaitsee osakseen lähinnä paheksuntaa ja jopa vihaa.

Yleisesti ottaen teoksen suomentamisesta vastannut Juhana Lehtinen on selviytynyt urakastaan hyvin. Teos on selkeä ja helposti ymmärrettävissä. Jotkin kohdat tosin tuntuvat vaikeilta ymmärtää osittain mannermaisen filosofisen jargonin takia (»Foucault sanoi järkeä kidutukseksi, jossa subjekti on agentti», s. 93). Esipuheessa

olisi ollut hyvä tarkentaa, mitä kaikkea Ferry ei-metafyysisellä humanismin käsitteellä tarkoittaa, koska hän antaa ymmärtää sen olevan filosofisen näkemyksensä eräs kantavista ideoista, jota hän on selvittänyt myös muissa teoksissaan. Ilmeisesti Ferry erottaa sen metafyy-sisestä humanismista, jolla hän viittaa karteesiolaiseen dualismiin, johon sisältyy luonnonhalveksuntaa samalla tavoin kuin syväekologiaan voi liittyä ihmisvihaa. Ferry ei-metafyysisellä humanismillaan pyrkii löytämään kultaisen keskitien luonnon ylikorostamisen ja sen väheksymisen väliltä.

Yhtä kaikki puolustaessaan demokraattista liberalismia Ferryn ympäristökysymysten käsittely jää sängen avoimeksi ja vaillinaiseksi. Olisi ollut tärkeää problematisoida – niin kuin Linkola tekee – liberalismien perinteisesti hyväksymiä tai ainakin sietämiä oikeuksia, kuten oikeuksia rajoittamattomaan lisääntymiseen, vapaaseen liikkumiseen omalla ajoneuvolla ja luonnonvarojen yksityisomistukseen, ja sitä millä tavalla nämä ovat monesti ristiriidassa ympäristönsuojelullisten pyrkimysten ja tavoitteiden kanssa. Nyt Ferry tyytyy lähinnä irvailemaan esitettyjä ajatuksia esimerkiksi ekologisesti sopivasta ihmisten lukumäärästä (s. 129–130) paljastamatta mihin kaikkeen uudistukset lopulta pitäisi ulottaa. Lähes ainoana poliittisena ympäristönsuojelun keinona – hänen uskostaan tekniisiin keinoihin mainitsin jo edellä – hän esittää päätösvalan siirtämisestä paikallistasolle (s. 215). Mutta tämäkään, myös syväekologien suosiossa oleva keino (sic!) ei ole mikään automaattinen ratkaisu kaikkiin pulmiin sillä ihmiset voivat olla välittämättä ympäristön pilaantumisesta, vaikka se vaikuttaisi heidän terveyteensä ja hyvinvointiinsa. Jään odottamaan mielenkiinnolla suomalaisten kannanottoja, onko mahdollista löytää ympäristöongelmiin kestäviä ratkaisumalleja loukaamatta moniarvoisuutta ja muuttamatta perinteisiä oikeuksia, ja jos on, niin millaista politiikkaa tällöin toteutettaisiin.

MARKKU OKSANEN